

ЖАҢА БУЫН ЖАС МАМАНДАРДЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ МЕН МҰРАТТАРЫ ЦЕННОСТИ И ИДЕАЛЫ НОВОГО ПОКОЛЕНИЯ МОЛОДЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Наши исследования продемонстрировали, что у практически всех респондентов общечеловеческие ценности органично соединяются с сугубо профессиональными. Мы думаем этому способствовали события первой половины 2020 г., связанные с пандемией коронавируса. Именно они снова заставили человечество вспомнить о таких вечных ценностях, как жизнь, здоровье, семья, счастье, переосмыслить вместе с этим и ценность активной жизни, самореализации, общения, профессиональной компетентности.

Можно согласиться, что экстремальные условия, во многом меняют иерархию ценностей личности специалиста и систему профессиональных ценностей в целом, с чем мы похоже и столкнулись. Но такой уровень общечеловеческих ценностей более четко прослеживается у студентов выпускников, участвующих в опросе.

Подходы, изложенные в данной работе и связанные с исследованием изменений системы профессиональных ценностей современного специалиста под воздействием научно-технического прогресса, определили вектор развития от узкоиндивидуального представления об отдельных ценностях до развития более глубокого развития общечеловеческих качеств и профессиональных компетенций.

Список использованных источников

1. Официальный сайт ФГБОУ ВО «УГЛТУ»
2. «Ландшафтная архитектура. Современные тенденции [Текст]: Материалы XII научно-практической конференции» / Н., 2016
3. М.В. Нащокина «Тенденции развития современной ландшафтной архитектуры/ Современная архитектура мира»
4. Р.В. Фролов, Н.Н. Чесноков «Тенденции современного экологического направления ландшафтной архитектуры»
5. Э.Ф. Зеер, Э.Э. Сыманюк «Методологические ориентиры развития транспрофессионализма педагогов профессионального образования», 2017
6. В.О. Зинченко «Транспрофессионализм как направление модернизации профессионального образования», 2020
7. В.В. Ильина «Понятие экстремальных условий в психологической науке и практике // Психопедагогика в правоохранительных органах», 2015
8. О.Н. Олейникова, Л.Н. Редина, Ю.В. Маркелова «Тенденции развития профессионального образования и обучения: контекст ЕС», 2019

УДК 811.512.122

АБАЙ РУХАНИЯТЫ – ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ТЕМІРҚАЗЫҒЫ

Жадырасын Д.Ж., 1 курс, филология мамандығы, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті

Кайыбаева А.К., аға оқытушы, филология ғылымдарының кандидаты, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті

Қоғам адамдардың жиынтығынан тұрады десек, сол қоғамды алға жетелейтін ұлы тұлғалардың рөлі туралы айтылып та, жазылып та жүр. Бірақ сол ұлы тұлғалардың қоғамдағы орны, маңызды істері, болашақ ұрпаққа әсері туралы пікірлердің әр алуан болатыны заңды құбылыс. Қазақ халқы үшін ұлы тұлғалардың бірегейі Абай Құнанбайұлының

**ЖАҢА БУЫН ЖАС МАМАНДАРДЫҢ
КҰНДЫЛЫҚТАРЫ МЕН МҰРАТТАРЫ
ЦЕННОСТИ И ИДЕАЛЫ НОВОГО ПОКОЛЕНИЯ
МОЛОДЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ**

адамдық қасиеттерді тақырып қылған шығармалары – халқымызға көрсетілген рухани бағыт-бағдар.

Абай этикасы адам өміріндегі диалектик қайшылықтарды түсіндірудің, зерттеудің этикасы. Ақын Абай адамгершілік, мораль мәселесін сөз еткенде жақсылыққа: адамшылық, адалдық, әділеттілік, берекелік, достық, білімділік, еңбеккерлік, терең ойлылық, ерлік, жомарттық, қайраттылық, кісілік, қанағатшылдық, рақымдылық, махаббат, арлылық, намысқойлық, сабырлылық, сертке беріктік, табандылық, татулық, тәуекелшілдік, шүкіршілік т.б. қасиеттерді, жамандыққа: арамдық, азғындық, айлакерлік, парақорлық, арызқойлық, тәкаппарлық, сараңдық, алдампаздық, даңққұмарлық, әділетсіздік, әдепсіздік, пәлеқорлық, лаңдық, әсемпаздық, бақастық, борышқорлық, өсекшілдік, надандық, менмендік, әсемпаздық, еріншектік, әулекілік, есерлік, жалақорлық, мақтаншақтық, жарамсақтық, залымдық, жылпостық, қияңқылықты, т.б. жиіркенішті мінез-құлықтарды жатқызады. Абайдың негізгі этикалық, адамгершілік түсініктері әділдік пен әділетсіздік ұғымдық мәнін, арақатынастарын түсінуге арналған. Енді ұлы ойшылдың осындай диалектик қайшылықтарға байланысты тұжырымдарына тоқталайық. Соның бірі – адам табиғатындағы ең күрделі қайшылық – білім мен надандықтың арасы. Этикалық теориялардың мәнін түсінуге ұмтылған көптеген ғұламалар, ағартушылар сияқты Абайды адамгершілікті, моральдық біліммен, таныммен ұштастыруды қажет деп санайды. «Білімдіден шыққан сөз, Талаптыға болсын кез. Нұрын, сырын көруге, Көкірегінде болсын көз». Абай «білімді», «білімділік» деген ұғымдарды қазіргідей «бастауыш», «орта», «жоғары» білімі бар дегенді айтып отырған жоқ [1,81].

Ақын «білімді» деген ұғымға өзінше ерекше мән береді. Абайдың түсінігіндегі білімді адам адамдардың қарым-қатынастарды (әкелі-балалы, алыс-жақын, үлкен-кіші, ерлі-байлы, жолдастық, достық т.б.) дұрыс түсіне білетін адам. Мектептен алған білімін адамгершілікпен ұштастыра білмейтіндерді Абай адамсымақтардың ең үлкен наданы, арамы екенін айта келіп:

*«Осы жасқа келгенше,
Өршеленіп өлгенше,
Таба алмадық еш адам
Біздің сөзге – ергенді.
Өмірдің өрін тауысып,
Білімсізбен алысып,
Шықтық міне белге енді...» – [2.57]*

деп, тоғышарлықтан адамдыққа, білімсіздіктен білімділікке қарай күрес жолында өткен өмірін баяндайды. Абайдың бұл ойлары «жақсылық ақиқатпен бірге болады, жамандық білімсіздіктің салдары», сондықтан да «өзіңді-өзің таны, өзіңді өзің біл» деген этикалық принциптермен ұштасып жатыр [1,63].

Абайдың философиялық, этикалық көзқарасында ерекше көңіл аударатын мәнді ұғым «өмір» мен «өлім» арасындағы мәңгі қайшылықты түсіну, түсіндіру, «Өлім деген не?», «Өмір деген не?», «Не өледі, не өлмейді?» деген сауалдарға ақын өз шығармаларында тиянақты жауап береді. «Өлім» деген ұғым туралы Абайдың ой толғамы, «Дәл уақыты жеткенде, Талайдың гүлі қурайды. Рәсулді алған бұл өлім, Кімнен жөнді сұрайды?» – деп, өлімнің мейірімсіздігін кесіп айтады. Әр адам өзінің бүгінгісі мен ертеңгісінің арақатынасын үнемі ойлап отыруының қажеттігін аңғарта келіп, ақын:

*«Адамзат – бүгін адам, ертең – топырақ,
Бүгінгі өмір жарқылдап алдар бірақ.
Ертең өзің қайдасың, білемісің,*

**ЖАҢА БУЫН ЖАС МАМАНДАРДЫҢ
КҰНДЫЛЫҚТАРЫ МЕН МҰРАТТАРЫ
ЦЕННОСТИ И ИДЕАЛЫ НОВОГО ПОКОЛЕНИЯ
МОЛОДЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ**

Өлмек үшін туғансың, ойла, шырақ» [2,61] деп, өз замандастарын «өмір» мен «өлімнің» арасын түсінуге шақырады. Адамгершілік тұрғысынан алып қарағанда, «өлім деген не?», «өмір деген не?», «не өледі?», «не өлмейді?» деген сауалға да ойшыл ақын өзінше жауап береді. Тіршіліктің белгісі – өсімдік пен малда да бар дей келіп, «Малда да бар жан мен тән, Ақыл сезім болмаса, Тіршіліктің иесі сән, Тереңге бет қоймаса?» дей келіп, «Ақыл мен жан – мен өзім, тән менікі. «Мені» мен «менікінің» мағынасы екі. «Мен» өлмекке тағдыр жоқ әуел бастан, «Менікі» өлсе өлсін, оған беки» – дейді. Абай «Мен» деген әр адамның адамгершілік қасиеті, рухы, мейірімі, ал «менікі» деген оның тәні, оның еңбегімен жасалған, артта қалар дүние-мүлкі. Абайдың өзіне сөз берсек: «Өлсе өлер табиғат, адам өлмес, Ол бірақ қайтып келіп, ойнап-күлмес. «Мені» мен «менікінің» айрылғанын «Өлді» деп ат қойыпты өңкей білмес...», «Өлді деуге сыя ма, ойлаңдаршы, Өлмейтұғын артында сөз қалдырған?».

Материалдық өмір – уақыттың еншісі. Ол бүгін бар, ертең жоқ. Рухани өмір – мәңгілік. Ол адамгершілікке, жақсылыққа, әділеттілікке, өркениеттілікке қарай дами бермек. Рухани дүние – жан мен санаға байланысты, адамгершілікке, адамдыққа тән болса, заттық, материалдық дүние пендешілікке, өткіншілікке тән нәрсе. Адамның адамдығы оның шыншылдығында, әділеттілігінде, әрқашан дұрыстықты қолдап қостайтындығында екендігін Абай бүкіл шығармашылығына арқау етеді. Абайдың гуманистік этикасының, моралінің тағы бір ерекшелігі тек туған-туысқаныңа, дос-жараныңа ғана емес, тіпті, «дұшпаныңа да әділ бол» деуінде. «Досыңа достық – қарыз іс. Дұшпаныңа әділ бол. Асығыс түбі өкініш, Ойланып алмақ – сабыр сол». Дұшпанға әділеттік көзбен әділ қарауға, әділеттілік тұрғыдан бағалауға шақыру – әлемдік гуманизмнің тұғыры, төрі, биік шыңы. Білімділік пен надандықтың, өлім мен өмірдің, жақсылық пен жамандықтың, әділеттілік пен әділетсіздіктің арасындағы қайшылықтар туралы ойланған, толғанған ұлы гуманист ақын: «Мұны жаздым ойланып, Ойда бардан толғанып, Кірсе оқи бер, Бозбалалар қолға алып», – деп, жас ұрпаққа үміт артса, екінші жағынан: «Қыранша қарап Қырымға, Мұң мен зарды қолға алар, зұлымға, Шиыршықтар, толғанар», деп, Абай өзіне-өзі жүк артады. «Жарлы емеспін, зарлымын, Оны да ойла толғанып, Жұртым деуге арлымын, өзге жұрттан ұялып», – деп, еліне ескерту айтады [1,65].

Абайдың этикалық, моральдық, адамгершілік идеалы, мұраты, принципі – қысқаша ғана «Адам бол!» деген формула, тұжырым. Адам болу – кісілікті кісі, шын мәнісінде азамат болу, қара бастың қамы емес, елінің қамын, халқының қамын, тіпті, бүкіл адамзаттың қамын ойлайтын Адам болу.

Ойшыл ақынның талдауынша, толғануынша тек адамгершілікке тән адал қасиеттерді өміріне, ісіне, күнделікті күн көру іс-әрекетіне табиғи сіндірген кісі ғана – нағыз адам. Демек, Абайдың этикалық көзқарасының түйіні, өзегі, арнасы гуманистік принцип: «Адам бол!». Бұл принцип грек философы Диогеннің күндіз шам жағып нағыз адамды іздеуінің қазақ сахарасындағы көрінісі. «Адам бол!» формуласының, қисынының, қағидасының мазмұны – «періште», «адам», «пенде», «шайтан» деген төрт ұғыммен ұштасып, ұшырасып, қабысып жатыр. Абайдың арманы – әр қазақты, пендені адам ету, періштеге ұқсату, пенделік, шайтандық жолдан құтқару. «Адам» мен «пендені» жоғарыда біраз сөз еттік, «періште» мен «шайтан» туралы ұлы ойшылдың пікірі қандай? Соған ой жүгіртелік. Жалпы алғанда, «періште» Алла мен адамның арасында жүретін таза, күнәсіз, ерекше жан. Абай түсінігінде «періште» – ең адал, білімді, еңбекқор, әділ, мейірімді, рақымды адамның тіршіліктегі, қиялдағы мифтік бейнесі, образы. Періште туралы ойын қорыта келіп, Абай «Алтын көрсе, періште жолдан таяды» дейді. «Періште алтынды не қылсын, пенде өзінің көрсеқызар сұмдығын қостағалы айтқаны». «Ол күнде нұрлы бейіс ішінде екен, Өзі де періштелер үстінде екен. Жылы жүзбен жұлдыздар жылжып жүріп, Сәлемдесер, сөйлесер күшінде екен», – деп, «періште» деген ұғымның адамдардың ерекше түрі, адал, таза бейнесі екенін аңғартады.

**ЖАҢА БУЫН ЖАС МАМАНДАРДЫҢ
ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ МЕН МҰРАТТАРЫ
ЦЕННОСТИ И ИДЕАЛЫ НОВОГО ПОКОЛЕНИЯ
МОЛОДЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ**

Пендені шайтандықтан құтқарып, адамдыққа айналдыру үшін Абай «шайтан», «шайтандық» деген ұғымдарға да тоқталады, «шайтанның шәкірті» болма дейді.

Ұлы ойшыл ақын, гуманист, философ «періште», «адам», «пенде», «шайтан» деген ұғымдардың төңірегінде көп ойланған, толғана отырып, көп қиналған. Өз басы адамды періштеге қарай ұмтылтқысы, сүйрегісі, тартқысы келсе, пенделердің ез заманының адамын шайтандардың қатарына қарай сүйрейтініне қатты қынжылады. [1,54]

Қоғам адамдардың жиынтығынан тұрады десек, сол қоғамды алға жетелейтін ұлы тұлғалардың рөлі туралы айтылып та, жазылып та жүр. Бірақ сол ұлы тұлғалардың қоғамдағы орны, маңызды істері, болашақ ұрпаққа әсері туралы пікірлердің әр алуан болатыны заңды құбылыс. Әр қоғам өз адамын туғызады, себебі адам өзі өмір сүріп отырған ортаның перзенті. Жеке тұлғалардың арасында ұлы тұлға дәрежесіне жеткендердің барлығына өзін қоршаған әлеуметтік ортаның әсер еткендігін дәлелдейтін факторларды тарихтан көптеп келтіруге болады. Арабтар үшін Мұхаммед ұлы тұлға болса, қырғыз халқы Шыңғыс Айтматовты дүниежүзілік дәрежеге жеткізді. Сол сияқты қазақ ұлты үшін Абайдан асқан дана адам жоқ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Аль-Газали, Абу Хамид. Исследование сокровенных тайн сердца / Пер. с арабского, – М., 2008
2. Абай (Ибрагим) Құнанбаев. Шығармаларының екі томдық толық жинағы. Том II. Алматы, 1977
3. Абай (Ибрагим) Құнанбаев. Шығармаларының екі томдық толық жинағы. Том I. Алматы, 1977
4. Аристотель. Поэтика. Риторика. О душе. М., 2009
5. Әл-Фараби. Әлеуметтік-этикалық трактаттар. Алматы, 1975
6. Әл-Фараби. Философиялық трактаттар. Алматы, 1973

УДК 070

**ОРИЕНТИРЫ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ
В ВЫБОРЕ ИСТОЧНИКОВ ИНФОРМАЦИИ**

Қамза А.Н., 2 курс, образовательная программа, 7М03201 – журналистика, институт экономики и права, Костанайский региональный университет им. А.Байтұрсынова

Машикова С.Н., ассоциированный профессор кафедры журналистики и коммуникационного менеджмента, доктор PhD, Костанайский региональный университет им. А.Байтұрсынова

Сегодня остро стоит вопрос насколько сильно люди доверяют СМИ и какой вид СМИ выбирают для получения информации. В статье автор рассматривает степень доверия молодежи стран СНГ к средствам массовой информации, анализирует результаты проведенного анкетирования, выявляет ориентиры современной молодежи в выборе источников информации.

Происходящие в последнее время изменения в обществе в целом и в области развития коммуникативных технологий в частности стали драйвером трансформации мировоззрения человека, его жизненных установок, поведенческих стереотипов, зачастую носящих деструктивный характер.